
KRÓNIKA

DÍJKIOSZTÁS A FORUM-HÁZBAN. A jugoszláviai magyarság szellemi életének mindig eseménye volt és nyilván manad is a Forum kiadóház irodalmi és képzőművészeti díjának odaítélése és kiosztása. Eseménynek azért számít, mert minden díjosztást komoly mérlegelés előz meg, s erre a mérlegre valóban szüksége van olvasónak, kiadónak egyaránt. Éppen a Híd-díjat kiosztó zsűriik döntései bizonyítják, hogy az utóbbi években a tanulmány- és kritikaírás értékelhető a legtöbbre irodalmunkban, s jelzik azt is, hogy az elmúlt egy évtizedben nemigen született az év könyve címre is pályázó regény. Éppen a regényírás terén tapasztalható pangást hivatott felszámolni a kiadó állandó regény pályázata, melynek első eredményei már megvannak, s minden kétséget kizáróan folytatása is lesz.

Az április második felében megtartott Forum-házi díjkiosztáson Bog-nár Antal már át is vehette az *Esélyek könyve* című regényéért kiérdemelt díjat. (A regény pályázat díjnyertes könyvről szóló zsűrielnöki véleményét lapunk elején a regényből vett részlettel együtt közöljük.) Ismét életműért járó díjat osztott ki a Forum Képzőművészeti Díj bíráló bizottsága is: ezúttal Bosán György Belgrádban élő nyugalmazott egyetemi tanár és festő érdemelte ki. A díjazott (Ács József kritikuskunk a képzőművészeti rovatban méltatja) a Forumban kis retrospektív tárlattal mutatkozott be, amelyen nyomon követhetjük munkásságát az ötvenes évek elejétől egészen napjainkig. A kiállítás tanúbizonysága szerint Bosán György sohasem hódolt divatoknak, témában leginkább a szocialisakat kedveli, módszerben pedig a figurális kompozíciót. Az 1938-as szabadkai Híd-kiállítás

feltűnt festő munkáinak megvannak a meghatározó jegyei és teljes opusában is kontinuitás tapasztalható.

A majd huszonöt éves múltira visszatekintő Híd Irodalmi Díj nyertese Utasi Csaba kritikus, aki *Vonulni ha illőn* című zömmel kritikákat s részben tanulmányokat tartalmazó könyvével érdemelte ki az elismerést. A díjazott műről folyóiratunk egyik régebbi számában szoltunk már, ezúttal pedig Gerold László zsűrielnök, az ünnepségen elhangzott méltatását közöljük.

A kritikus igazi élményvilága, élettere az irodalom. Erről vall kritikáiban, tehetsége és lehetőségei szerinti értelmi és érzelmi, tudásra építő és alkotóként »eredendően emocionális« hozzáállással. Arnyalt, magas szintű szakmai felkészültséggel és biztonsággal, s ugyanakkor teremő módjára érzékenyen. Semmiképpen sem érzéketlenül, lelketlenül vagy mechanikusan »tranzsíroz«, hanem szeretettel, megértéssel taglal. Am semmiesetre sem elnézőben. Ezt nem engedheti meg sem önmaga, sem az író, kinek művét vizsgálja-értékeli a kritikus, sem az irodalom, melynek értékeit igyekszik felfedezni-közvetíteni-tudatosítani, sem pedig az olvasó miatt, érdekében, kinek számára a művek befogadását, felszívódását segíti.

A kritikus és a kritika körül kialakult kötődéshálózat viszonylatrendszer talán még annál is bizonyultabb, ami az írókat vagy a költőket hálózza, fogja körül. Tudnia kell viszonyulnia, sőt helytállnia az irodalommal és teremőivel szemben, az olvasói elvárásokkal és nem utolsósorban önmagával szemben. »A kritika — írja egy helyütt Utasi Csaba, akinek díjazott könyve alapján fogalmazódtak meg a kritikára és a kritikusra jellemzőnek

felsorakoztatott alaptulajdonságok — éretékelő-magyarázó természetéből következően újra meg újra megkísérelti „lepárolni” az irodalmi művek esszenciáját, ám az esetek többségében rá sem döbben, hogy az esszencia után kutatva szétroncsolja a forma és a tartalom megbonthatatlan egységét, vagyis eleve lezárja maga előtt az esszencia felé vezető utat. Akár impresszióit, akár eszméit választja elsődleges mérceül, megtépázza a mű belső egységét, s elkerülhetetlenül tárgyá redukálja az alkotást...«

Ebbe a rövid részletbe tömörítve szinte teljes jellegeben, határozott és feladhatatlan elveivel és kételkedést termő dilemmáival együtt áll előttünk a kritikának az az egyik legnemesebb típusa, amelyet a *Vonulni ha illőn* kötet írója-kritikusa-irodalomtörténész vállal, magáénak érez és hirdet.

Ezeket a kritikus elveket példázák Utasi Csaba elemző, az értékeléstől sem visszariadó, az író és az irodalmat eredendően becslő, saját tévedéseit is vállalni tudó kritikái, tanulmányai, esszéi, amelyek sajátossága és crénye is egyszermind hogy a művön belül — nem a műtől függetlenül — keresi az író megnyilatkozás autentikusságának esztétikai nyomait, határozza meg a kritikus helyét, vállalva a megtorpanás mélypontjait is, és hogy ugyanide kalauzolja az olvasót is, aki az író, a mű, a kritika szövevényes viszonylatrendszerében talán egyedül élvezi a biztonság, a sérthetetlenség azállumát.

A kritikus Utasi Csaba metszőpontba állít — eleméz és értékél —, metszőpontba áll — vallomást tesz a kockázatvállalás veszélyét is vállalva —, s metszőpontba irányít — tájékoztatva, segítve az olvasót, akihez az irodalom szól, akinek megértésére az író számít.

Ilyen vonatkozásokban kell érteni azt a szükségszerűen szüksézávú indoklást, amely az 1982. évi Híd Irodalmi Díj bíráló bizottságának Jegyzőkönyveként látott napvilágot: „*Utasi Csaba Vonulni ha illőn* c. kötetének írásai lényegesen hozzájárulnak irodalmi

gondolkodásunk és önismeretünk elmélyítéséhez.”

S ehhez még tegyük hozzá: akkor, amikor irodalmi kritikánk elbizonytalanodott, talán éppen mélypontra jutott.

Többek között ezért is jelentős esemény Utasi Csaba könyvének díjazása.

KOSOVO LEGJOBB KÖNYVEI.

Kosovo tartományban is hagyomány, hogy díjjal jutalmazták az év legjobb könyveit. A tartományi íróegyesület zsűrije úgy döntött, hogy a jugoszláviai albán irodalom legjobb alkotásává Ibrahim Rugova tanulmánykötetét a *Pietro Bogdani műve* címűt nyilvánítja. A tartományban kiadott legjobb szerbhorvát nyelvű könyv Slobodan Kostić esszéköteté lett. A két díjnyertes könyv közül Rugova alkotása monografikus munka: a szerző Bogdani a 17. századi albán író helyét jelöli ki az albán irodalom történetében, míg Kostić esszéinek tárgya a jelenkori kosovói szerbhorvát nyelvű költészet.

SAZZHARMINC KIALLÍTÓ — KEVÉS ÚJDONSÁG. Még egy rövid információ erejéig maradjunk e havi krónikánkban a könyvnél. Április 18-a és 24-e között tartották meg a belgrádi árumintavásár keretében az Interliber néven ismeretes, hagyományossá váló könyvvásárt, amelyen 130 kiadó képviseltette magát, számos kevés új alkotással. Érezték a szervezők is, hogy a belgrádi könyvvásár óta eltelt néhány hónap alatt a kiadók nem sok újdonsággal dicsekedhetnek, ezért námadt egy ötletük, amittől több és jobb könyv ugyan nem került a polcokra, de legalább megmagyarázták miért. Az ötlet ugyanis abból állt, hogy tanácskozást szerveztek a könyvkiadás anyagi helyzetéről. E tanácskozás csupán megerősítette azt, amit már minden olvasó is tud, ti. hogy könyvkiadásunk az utóbbi két-három évben stagnál, az évi produkció mintegy 20 százalékkal csökkent, devizális okok miatt mind kevesebb külföldi író adunk ki, ami azzal fenyeget,

hogy (ha így haladunk) kulturális provinciává válhatunk, hogy az alacsony példányszámok miatt könyveink drágák, s mind nehezebb vevőt találni. Dragoljub Gavarić a belgrádi Nolit igazgatójának bevezetője arra is utalt, hogy azok a rendszerbeli intézkedések sem jártak eredménnyel, amelyeket a szövetségi és köztársasági tartományi szervek hoztak a könyv anyagi alapja megsegítése céljából.

A ritka könyvújdonságok közül említjük meg a társult horvát kiadók három Krleža-könyvét: Predrag Matvejević *Stari i novi razgovori sa Krležom* (Régi és új beszélgetések Krležával), Sima Vučević, *Krležino književno delo* (A Krleža-mű) és Ivan Očak *Krleža Partija* (Krleža és a párt) című munkáját. Az Interliberen avatták Marijan Matković új esszéketét, s itt mutatták be először a Prosveta kiadásában megjelent Miodrag Bulatović nyolokötetes válogatást, köztük a legújabb regényét a Gullo, Gullo címűt. A BIGZ is válogatott művekkel szerepelt a kiállításon Meša Selimović összegyűjtött műveit állította ki. A sorozat felőleli szinte a teljes opus. Egy bejelentés is figyelmet keltett: megalakult Nikola Milošević irodalomtörténésszel az élen a Miloš Crnjanski összes műveinek szerkesztő bizottsága (vajdasági tagjai: Mladen Leskovac és Boško Petrović akadémikusok). A szerkesztő bizottság még az év folyamán elvégzi munkáját minek nyomán hat szerbiai és vajdasági kiadó (Nolit, Partizanska knjiga, Prosveta, Matica srpska, Narodna knjiga és a Szerb Nemzeti Könyvtár) megkezdén az összes művek kiadását.

Nem a vásári rendezvény keretében, de az Interliber kapcsán került bemutatásra dr. Vladimír Bakarić összegyűjtött társadalomtudományi munkái első sorozatába tartozó négykötetes műve. Az ország társult kiadóinak (köztük az újvidéki Forum is) e közösen készült hatalmas munkáját dr. Stipe Šuvar mutatta be a Horvát Száborban megjelent vendégeknek.

BÚCSÚ ILLYÉS GYULÁTÓL. Számunk nyomdai megmunkálása közben

érkezett a hír, hogy 81. életévében elhunyt Illyés Gyula a mai magyar irodalom kiemelkedő alakja. A *Puszták népe*. A *hunok Párizsban*, a *Beatrice apródjai* és számos más prózai alkotása, verskötetei, történelmi és társadalmi drámáinak egész sora képezik opusát. Műveit a jugoszláv közönség is ismeri. A Puszták népe szerbhorvát nyelven is megjelent, Petőfi című tanulmánya pedig horvát-szerb és szlovén nyelven. Enver Čolaković fordításában a zágrábi Mladost 1971-ben Poezija címmel közölt versválogatást Illyés Gyulától. Jugoszláviai magyar színpadon egy darabját, a Tüvé-tevőket játszották két változatban. Előbb a Szabadkai Nép-színház mutatta be Virág Mihály rendezésében, majd 1979 nyarán az újvidéki akadémisták játszották tanyaszínházukban, Hennyák György rendezésében.

Illyés Gyulát április 22-én helyezték örök nyugalomra. Koporsójánál Köpeczi Béla művelődésügyi miniszter és két írótársa Illés Endre és Sütő András búcsúzott tőle.

PETAR KONJOVIĆ-CENTENÁRIUM. Száz évvel ezelőtt született Csurogon Petar Konjović az ország egyik legismertebb zeneszerzője „a wagneri értelemben vett modern zene hazai képviselője”. Ő is a népzenei motívumok felhasználásáért szállt síkra, s ezt a nézetét saját munkásságában is érvényre juttatta. A jubileumi ünnepség — amelynek központi része ez év októberében lesz Újvidéken — alkalom lesz arra, hogy felhívják a figyelmet e zeneszerző olyan munkáira is, amelyek már feledésbe merültek. Az ünnepség szervezésben részt vesz az Újvidéki Opera (amelynek Konjović egy időben igazgatója is volt) a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia és a Matica srpska. Az októberi ünnepségekig megjelenik a zeneszerzőről szóló monográfia. Mađežda Mosusova munkája, továbbá több zeneművének kottája és lemeze, a Košana című operájának felvétele és a kórusműveit tartalmazó kazetta.

AZ ÚJVIDÉKI SZÍNHÁZ SIKE-RE. Az Újvidéki Színház Csehov Ványa bácsi előadásának teljes sikerével ért véget a hivatásos színházak tartományi szemléje. A zombori fesztivál zsűrije egyhangúlag döntött úgy, hogy az újvidéki produkció a szemle legjobb előadása, s Harag György a darab kolozsvári vendégrendezőjének a munkája a szemledarabok közül a legtökéletesebb. Négy színészi teljesítményt is díjaztak ebből a darabból, Soltis Lajos, Bicskei István, Daróczy Zsuzsa és Várady Hajnalka alakítását.

Bányai János, aki bíráló bizottsági tagként követte a szemle eseményeit, a Magyar Szóban a következőkben foglalta össze az idei szemle tanulságait: „Müntha elfáradtak volna a vajdasági színházak. Az igazi keresés, kutatás szándéka hiányzott a Ványa bácsitól eltekintve szinte minden előadásból. Még az sem mondható el, ami egyébként oly gyakori, hogy az igazi kísérletezés hiányát látványossággal igyekeztek volna pótolni. Az elközepserősödésnek és a fáradságnak az okai után érdemes volna kutatni; egyik részük a színházak szervezési lehetőségeiben rejlik, nagyobb részük azonban, nyilván az alkotói kedv lanyhulásában. Szorosan ehhez a megfigyeléshez tartozik az is, hogy a gyöngébb előadások is nézhetők, bár jelentéktelenek. De a szemlének az a lényege, hogy a legjobb előadások vonuljanak fel műsorán, és ha ezek közül jó néhányat jelentéktelennek mondhatunk, akkor a fáradságnak és az elközepserősödésnek az okait is mélyebben kell keresni...

— Összesen kilenc esti és négy délelőtti gyerekeknek szánt előadást láthatott a közönség, ugyanennyi rendezést, díszletet és — természetesen — jóval több színészi alakítást. Szándékosan marad a felsorolás végére a színészi alakítás említése. Mert ha valamiért is emlékezetes lesz ez a szemle, ahogyan a korábbiak közül is jó néhány, akkor az éppen a színészek, mégpedig nemcsak a tapasztaltak, hanem a fiatalok játékának is köszönhető...

MILIVOJ NIKOLAJEVIĆ TÁRLATA. Milivoj Nikolajević festő 70. születésnapja és munkássága 5. évtizedének tiszteletére nagyszabású retrospektív kiállítása nyílt a Matica srpska kiállítótermében. A kimagasló művész munkásságát a megnyitón Živan Milisavac a Matica elnöke és Slobodan Sanader az újvidéki Modern Képtár igazgatója méltatta.

LOSONC ALPÁR SINKÓ-DÍJAS. A Sinkó Ervin hagyatékából alapított Sinkó-díjat, amelyet fiatal jugoszláviai magyar írók érdemelhetnek ki, ezúttal Losonc Alpárnak ítélte oda a bíráló bizottság, melynek véleménye szerint „Losonc Alpár tanulmányain és bírálatain lemérhető a folyamatos felkészülés eredményei. Filozófiai, hermeneutikai érdeklődése mind pontosabban körvonalazódik, egy-egy irodalmi vagy filozófia tárgyú mű méltatását önmagában és önmagával mérve nem tartja elegendőnek, hanem a jugoszláviai magyar kultúra fejlődéstörténetének kontextusában igyekszik értékelni. S ezzel a történetiség szempontjának érvényesítésére tesz máris figyelemreméltó kísérletet.”

A JUGOSZLÁVIAI BOLGÁROK IRODALMÁRÓL. — A Jugoszláviában élő bolgárok csak a második világháború után nyerték el teljes nemzeti egyenjogúságukat, s irodalmuk is csak akkor alakulhatott ki. Az első írói nevek, melyek már kezdetben feltűntek: Marin Mladenov, Mile Nikolov Prizsojszki, Alekszandar Dankov és mások. Ők a jugoszláviai bolgár irodalom tulajdonképpeni megalapítói. Műveik eleinte a bolgár irodalmi almanachokban jelentek meg. Amikor Bratszvo címmel megindult a jugoszláviai bolgárok lapja, az irodalmi alkotómunka is lendületet kapott. Az igazi fellendülést mégis az 1965-ben megindított Moszt című folyóirat tette lehetővé. A könyvkiadást is ez a folyóirat kezdeményezte, s máig majd 70 művet jelentetett meg.

A jugoszláviai bolgárok irodalmának vezető műfaja a vers. Legkiemelkedőbb művelői Sztोजan Jankov,

akinek három verseskönyve jelent meg eddig, Marin Mladenov, Alekszandar Dankov (három verseskönyve van), Borisz Todorov, Milorad Gerov és mások. Ujabbán fiatal költők is feltűnnek (Milka Arisztova, Szreten Mitov, Sztefan Manaszjev stb.).

Deszko Rangelov, aki a *Stremljenja* című pristinai folyóiratban bemutatja a jugoszláviai bolgárok irodalmát, hangsúlyozza, hogy a hazai bolgár költészet legfőbb jellegzetessége ma az új kifejezési eszközök, új témák és eszmék keresése.

A bolgár próza Rangelov szerint az elbeszélés jegyében áll. A jugoszláviai bolgár nemzetiség tagjainak életéből merítik műveik témáját az írók. Emiatt sok a falusi életéről szóló mű. Kitűnik Marin Mladenov *Kóc és nylon* című kötete. Mladenov egyébként a hazai bolgárok első regényének a szerzője is (*Foga van a napnak*).

Mile Nikolov Priszozszki már több mint 20 éve foglalkozik prózaírással. 1970-ben jelent meg első elbeszélés-

kötete *Különböző irányokba* címmel. Regényt is írt *Tavaszi a hármashatáron* címmel. Detko Petrov, aki Szarajevóban él, túlnyomórészt szerbül ír. Prokopi Popovnak eddig két kötetet jelent meg (*Reggel, Kisemberek*).

A fiatal prózaírók közül Rangelov kiemeli Szimeon Kosztovot, Momir Todorovot, Sztefan Nikolovot, Zdenka Todorovot stb.

A kritika kevésbé fejtett a jugoszláviai bolgárok irodalmában. A Bratsztvo és a Moszt közöl műbírálókat, könyvismertetőket. Jelentősebb kritikusaik Vlasztimir Vacev és Mile Nikolov Priszozszki. Vacev könyve a jugoszláviai bolgár írók műveit mutatja be, s irodalmuk időrendi áttekintését is tartalmazza. Nikolov Priszozszkinak esszékötete jelent meg bolgár és jugoszláviai írókról.

Gyermekeknek ír Szezsana Ilijeva-Vidanović (*Szívvel és kerétával*, gyermekversek), Alekszandar Dankov, Ruszalka Taskova és mások.

T. L.